

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки педагогічних наук, доцентки Садовець Олесі Володимирівни на дисертацію Войталюк Світлани Василівни на тему: «Формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів у процесі фахової підготовки», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Вивчення матеріалів дисертаційного дослідження Войталюк Світлани Василівни, а також ознайомлення з науковими публікаціями дисертантки за обраною темою дають підстави констатувати, що у дисертаційному дослідженні проведено ґрунтовний науковий аналіз обраної теми, окреслено новизну опрацьованих питань, сформульовано наукові положення, узагальнення та висновки, що виносяться на захист. Дисертантка досягла поставлених перед собою завдань та цілей, роботу виконала на високому науковому та методологічному рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується відповідністю роботи основним вимогам, які висуваються до дисертацій означеної наукової спеціальності.

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Актуальність теми дослідження визначається стратегічним курсом України на європейську інтеграцію, що зумовлює потребу в оновленні змісту та якості професійної підготовки майбутніх філологів, зокрема філологів-полоністів. Розширення українсько-польських освітніх, наукових і культурних контактів підсилює суспільний запит на фахівців, які не лише досконало володіють польською мовою, а й здатні ефективно діяти в умовах близькоспорідненого білінгвізму, де особливу роль відіграють процеси міжмовної інтерференції. У зв'язку з цим освітній процес у закладах вищої освіти має бути спрямований на цілеспрямоване формування іншомовної компетентності як ключового складника професійної підготовки, відповідно до вимог чинних нормативних документів і європейських освітніх стандартів.

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на аналізі понять «компетентність» та «іншомовна компетентність майбутніх філологів», що перебувають у центрі уваги сучасної педагогіки й лінгводидактики. Узагальнення наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників дозволило уточнити сутність цих категорій, розмежувати їхні змістові характеристики та визначити структуру іншомовної компетентності.

Особливе значення мають наукові підходи, що розкривають взаємозв'язок мовної, комунікативної та професійної компетентностей і окреслюють методологічні орієнтири впровадження компетентнісної парадигми у філологічну освіту.

Водночас аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує, що попри значний інтерес до проблеми формування іншомовної компетентності, недостатньо розробленими залишаються питання методичного забезпечення подолання міжмовної інтерференції у підготовці філологів-полоністів. Це виявляється у фрагментарному використанні дидактичних і цифрових засобів навчання та відсутності цілісної лінгводидактичної системи. Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечностей між суспільним запитом на високий рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців і реальним станом їхньої підготовки, а також між потенціалом сучасної філологічної освіти та недостатньою розробленістю педагогічних умов і навчально-методичного забезпечення її реалізації. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження зазначеної проблеми. З огляду на це, дисертація Войталюк Світлани Василівни є актуальною, доцільною та своєчасною.

2. Зв'язок роботи з навчальними планами, програмами й темами.

Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету в межах науково-дослідницької роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (ДР 0119U103663) та «Психолого-педагогічні засади професійно-особистісного розвитку фахівців в умовах трансформації суспільства» (ДР 0125U003711).

Тема роботи затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 9 від 27.02.2025 р).

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* виокремлено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів у процесі фахової підготовки (формування позитивної мотивації до вивчення польської мови шляхом занурення студентів у професійно орієнтоване та міжкультурне середовище; оновлення та вдосконалення змісту робочих програм на засадах практико-орієнтованого підходу з урахуванням специфіки близькоспорідненого білінгвізму й подолання міжмовної інтерференції; використання інноваційних форм, методів, прийомів і засобів навчання польської мови для активізації лінгвістичної рефлексії, розвитку мовленнєвого

самоконтролю та нейтралізації негативного впливу міжмовної (у т.ч. цифрової) інтерференції); *розроблено* модель формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів, що інтегрує цільовий, методологічний, змістово-організаційний і результативно-діагностичний блоки; *конкретизовано* компонентний склад іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-регулятивний), критерії її сформованості (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний), відповідні показники та рівні сформованості (елементарний, середній, достатній, високий); *уточнено* сутність поняття «іншомовна компетентність філолога-полоніста»; *удосконалено* змістове наповнення фахової підготовки майбутніх філологів-полоністів шляхом упровадження оновлених модулів фахових дисциплін і авторських вибіркового дисциплін («Орфографічний практикум з польської мови», «Практикум з корекції лексико-семантичної інтерференції»), а також інтеграції авторського комплексу корекційних вправ у структуру практичних курсів; *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні й технологічні аспекти викладання польської мови як іноземної в українському освітньому просторі, зокрема в частині застосування цифрових платформ, автентичних медіаматеріалів, навчальних проєктів і моделювання професійно орієнтованих комунікативних ситуацій у процесі підготовки майбутніх філологів-полоністів.

4. Нові факти, одержані здобувачкою.

Усі наукові результати, подані у дисертації, здобуті авторкою самостійно. Світлана Василівна опрацювала стан задекларованої проблеми в українській і зарубіжній педагогічній теорії та практиці; з'ясувала особливості структурування змісту фахової підготовки майбутніх філологів-полоністів та його взаємозв'язок із формуванням іншомовної компетентності; схарактеризувала структуру іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів; визначила критерії, показники й рівні аналізованої властивості; виявила й обґрунтувала педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів та експериментально перевірила їх ефективність; розробила модель означеного процесу; підготувала й упровадила в освітню практику закладів вищої освіти навчально-методичне забезпечення формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження, а також публікацій Войталюк Світлани Василівни дає підстави для висновку про

наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Акцентовані та обґрунтовані дослідницею суперечності підтверджують актуальність і недостатню розробленість проблеми дослідження у педагогічній науці і практиці. Беручи до уваги окреслені суперечності, дисертантка, на наш погляд, правильно визначила об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження.

У процесі дослідження авторка опрацювала велику кількість навчально-методичної та психолого-педагогічної літератури. На основі виваженого використання низки методів дослідження здобувачка комплексно підійшла до розв'язання завдань досліджуваної проблеми. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертаційного дослідження авторки забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням адекватних методів дослідження. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Зміст дисертаційного дослідження продуманий, включає важливі загальнонаукові, теоретико-методологічні та практичні питання щодо особливостей іншомовної підготовки філологів-полоністів, які логічно пов'язані між собою. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети на різних етапах наукового пошуку дисертанткою використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження, *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння – для вивчення філософської, психолого-педагогічної та лінгводидактичної літератури, нормативно-правових документів, освітньо-професійних програм, робочих програм профільних дисциплін; термінологічний аналіз – для уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження, зокрема дефініцій «компетентність» та «іншомовна компетентність філолога-полоніста»; компаративний аналіз – для зіставлення вітчизняних і зарубіжних (зокрема польських) підходів до професійної підготовки філологів; моделювання – для побудови структурно-функціональної моделі формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців; *емпіричні* – обсерваційні (пряме та опосередковане спостереження за освітнім процесом, самоспостереження студентів); діагностичні (анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ю, аналіз продуктів діяльності студентів) – для виявлення реального стану сформованості іншомовної компетентності, з'ясування мотивів вивчення польської мови та аналізу типових інтерференційних помилок; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) – для перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов та розробленого навчально-методичного забезпечення;

статистичні – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних; методи математичної статистики – для оцінювання достовірності результатів дослідження та підтвердження ефективності впровадженої методики.

Наукові положення, рекомендації та висновки, які містяться у дисертаційному дослідженні, пояснюються і обґрунтовуються з посиланням на джерельну базу, що включає наукову і методичну літературу.

6. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Практичне значення результатів дослідження аргументоване розробленням, апробацією та впровадженням навчально-методичного забезпечення формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів у процесі фахової підготовки. Зокрема, оновлено зміст обов'язкових дисциплін «Сучасна польська мова», «Практичний курс польської мови», «Теорія і практика перекладу», «Розмовний практикум з польської мови» шляхом інтеграції контрастивного аналізу мовних явищ, автентичних текстів і медіаматеріалів, а також авторського комплексу корекційних вправ, спрямованих на подолання міжмовної інтерференції. Розроблено та впроваджено авторські вибіркові дисципліни «Практикум з корекції лексико-семантичної інтерференції» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти) та «Орфографічний практикум з польської мови» (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти), зміст яких орієнтований на системне формування мовленнєвої нормативності, розвиток рефлексивного аналізу мовлення та нейтралізацію міжмовної інтерференції.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка №134 від 05.06.2025 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №22/25 від 29.05.2025 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка №0324/03/1637 від 09.06.2025 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка №759 від 16.06.2025 р.); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка №20/19-1236-25 від 02.06.2025 р.).

7. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі оновлення освітньо-професійних програм підготовки філологів-полоністів, розроблення робочих програм навчальних дисциплін, електронних курсів та навчально-методичного забезпечення з польської мови як іноземної.

8. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Текст дисертаційного дослідження зв'язний, цілісний, завершений, чітко структурований. Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його, що сприяло розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження. У дисертації здійснено теоретичне узагальнення поставленої проблеми дослідження та запропоновані практичні шляхи оптимізації процесу іншомовної підготовки філологів-полоністів в Україні. У дослідженні розв'язані усі поставлені дисертанткою завдання: опрацювання стану задекларованої проблеми в українській і зарубіжній педагогічній теорії та практиці засвідчило, що формування ІК майбутніх філологів-полоністів у процесі фахової підготовки не набуло цілісного системного обґрунтування та потребує подальшого теоретико-методичного осмислення.

1. На основі аналізу наукових джерел уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження та конкретизовано сутність іншомовної компетентності майбутнього філолога-полоніста як інтегративної професійно-особистісної якості, що виявляється у здатності до нормативної міжкультурної комунікації польською мовою на основі лінгвістичних знань, комунікативних стратегій і мовленнєвої рефлексії. Визначено, що в умовах близькоспорідненого білінгвізму її ключовою ознакою є готовність до свідомого самоконтролю з метою виявлення та подолання міжмовної й цифрової інтерференції. З'ясовано, що специфіка польської мови як близькоспорідненої до української зумовлює необхідність цілеспрямованого розвитку мовленнєвого самоконтролю та подолання інтерференції.

2. Установлено, що зміст фахової підготовки майбутніх філологів-полоністів ґрунтується на інтеграції лінгвістичного, комунікативного, соціокультурного та рефлексивного складників у межах професійно орієнтованого освітнього середовища. Визначено, що він охоплює когнітивно-лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивно-регулятивний компоненти. Обґрунтовано, що ефективність формування іншомовної компетентності забезпечується узгодженням теоретичної підготовки з практикою мовленнєвої діяльності, використанням порівняльного аналізу та автентичних матеріалів, а також поетапністю формування її складників.

3. Доведено, що іншомовна компетентність є ключовим результатом фахової підготовки майбутніх філологів-полоністів, який відображає їхню готовність до міжкультурної взаємодії та здатність ефективно використовувати мовні засоби у професійній діяльності. У її структурі виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивно-регулятивний компоненти.

Відповідно визначено систему критеріїв (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний) та чотири рівні сформованості: високий, достатній, середній і елементарний.

4. Теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів, що передбачають: розвиток позитивної мотивації через занурення у міжкультурне професійне середовище; удосконалення змісту навчання на засадах практико-орієнтованого підходу з урахуванням специфіки близькоспорідненого білінгвізму; застосування інноваційних методів і засобів для розвитку мовленнєвої рефлексії та самоконтролю. Розроблено структурно-функціональну модель формування компетентності, що охоплює цільовий, методологічний, змістово-організаційний та оціночно-результативний блоки. Експериментальна перевірка засвідчила позитивну динаміку рівнів сформованості компетентності в експериментальній групі порівняно з контрольною, що підтверджено статистично за критерієм Пірсона.

5. Розроблено та впроваджено навчально-методичне забезпечення формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів. Оновлено зміст базових фахових дисциплін шляхом інтеграції порівняльного аналізу мовних явищ, використання автентичних текстів і медіаматеріалів, а також системи корекційних вправ, спрямованих на подолання міжмовної інтерференції та формування мовленнєвої нормативності. Запроваджено авторські вибіркові курси, орієнтовані на розвиток рефлексивно-регулятивного компонента, удосконалення правописних умінь і нейтралізацію міжмовної інтерференції. Отримані результати створюють підґрунтя для подальшого вдосконалення змісту фахової підготовки та впровадження сучасних цифрових технологій.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно оцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел складено з дотриманням встановлених вимог.

Отже, після проведення детального аналізу можемо констатувати, що дисертаційна робота за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень, висновками та результатами опрацювання здобутих даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

9. Дискусійні питання і зауваження.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Войталюк Світлани Василівни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. У першому розділі дисертаційного дослідження авторка демонструє ґрунтовний підхід до трактування понять і термінів, що становлять науковий апарат роботи. Водночас це зумовлює певну перевантаженість тексту численними інтерпретаціями одних і тих самих понять різними науковцями. Зокрема, значну увагу приділено аналізу понять «компетентність» і «компетенція», які вже достатньо повно висвітлені в сучасній науковій літературі, є усталеними та не потребують настільки детального розгляду в межах дисертації. Крім того, у подальшому викладі авторка фактично не оперує поняттям «компетенція», що робить таку увагу до нього недостатньо обґрунтованою.

2. Розкриваючи сутність іншомовної компетентності, дисертантка здійснює детальний аналіз її структури, виокремлюючи відповідні компоненти. Одним із них визначено інструментально-технологічний, що передбачає інтеграцію цифрових інструментів у процес іншомовної підготовки (зокрема машинного перекладу, корпусних технологій, електронних сервісів верифікації текстів тощо). Світлана Василівна окреслює низку проблемних аспектів його реалізації, серед яких – цифрова залежність, псевдоавтентичність результатів машинного перекладу, вплив нейромереж, а також вводить робочий термін «цифрова інтерференція». Водночас зазначені аспекти не отримали належного відображення у запропонованій моделі, попри те, що третя педагогічна умова безпосередньо апелює до проблеми цифрової інтерференції. У зв'язку з цим вважаємо, що доцільним було б посилити практичний аспект дослідження шляхом глибшого висвітлення питань інтеграції цифрових інструментів та шляхів подолання пов'язаних із цим труднощів.

3. У дослідженні для порівняльного аналізу обрано освітню програму «Filologia polska» університету імені Адама Міцкевича в Познані, орієнтовану на носіїв польської мови. Водночас у вітчизняному контексті аналізуються освітні програми, у межах яких польська мова вивчається як іноземна, що ускладнює коректність порівняння. Вважаємо, що більш доцільним було б залучення до аналізу програм польських університетів, спрямованих на підготовку фахівців із викладання польської мови як іноземної, що забезпечило б вищий рівень зіставності освітніх програм.

4. У параграфі 1.3 авторка аналізує стан іншомовної підготовки філологів-полоністів у низці закладів вищої освіти України та доходить висновку про високий рівень сформованості мовної компетентності студентів, підкреслюючи системність і цілісність цього процесу. Водночас результати

констатувального етапу експерименту, за твердженням авторки, засвідчують фрагментарність іншомовної підготовки, недостатню узгодженість між її складниками та обмежену результативність традиційної методики навчання. Така невідповідність висновків потребує додаткового пояснення й аргументації, зокрема уточнення емпіричної бази дослідження. Крім того, доцільно чіткіше конкретизувати зміст поняття «традиційна методика», про обмежену результативність якої говорить дисертантка, особливо зважаючи на те, що саме вона застосовується в експерименті у контрольній групі.

5. Педагогічний експеримент, за твердженням авторки, проводився на базі шести закладів вищої освіти України. Водночас його опис, як і характеристика педагогічних умов, подано переважно на матеріалі Хмельницького національного університету. Зважаючи на встановлені в роботі відмінності в здійсненні іншомовної підготовки філологів-полоністів у цих закладах, доцільним було б представити результати експерименту з урахуванням усіх залучених університетів або принаймні узагальнити ці відмінності та їхній вплив на отримані результати.

Висловлені зауваження мають суто рекомендаційний характер, ніяк не знижують наукової цінності роботи й є приводом для наукової дискусії. У цілому рецензована робота вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною практичних напрацювань.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

10. Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї і напрацювання авторки, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї і положення науковців мають відповідне посилання і використані з метою підкріплення ідей авторки.

11. Загальний висновок.

Вивчивши подану роботу, ознайомившись з працями Войталюк Світлани Василівни та врахувавши актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів й їх практичне значення зазначаємо, що дисертаційна робота «Формування іншомовної компетентності майбутніх філологів-полоністів у процесі фахової підготовки» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки,

відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Войталюк Світлана Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Рецензентка:

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри іншомовної освіти
і міжкультурної комунікації

Хмельницького національного університету Олесья САДОВЕЦЬ

Підпис засвідчую

Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету
доктор технічних наук, професор

Олег СИНЮК